

Onko vanha ihminen aina toinen? - yhteiskunta ja osallisuus ikääntyessä

Vanhusneuvostopäivä 21.10.2020

Marja Saarenheimo

Osallisuus?

- ▶ Tarve kuulua johonkin itseä suurempaan (perhe, lähiyhteisö, yhteiskunta, maailmankaikkeus jne)
- ▶ Syvällinen johonkin kuulumisen, näkymisen ja tarpeellisuuden **kokemus**
- ▶ Mahdollisuus olla mukana erilaisissa yhteisöllisissä ja sosiaalisissa prosesseissa

Mitä vanhuudelle on tapahtunut?

- ▶ Vanhoja on yhä enemmän, mutta he ovat yhä nuorempia (70 on uusi 50?)
- ▶ Keskustelu siitä, millä termillä pitäisi viitata eri ikäisiin yli 65-vuotiaisiin
- ▶ Pandemian oloissa on niputettu suojelun nimissä kaikki yli 70-vuotiaat: samalla kun suojeltiin virukselta, vähennettiin osallisuutta

Retoriikka vs käytäntö

- ▶ Hyvän vanhenemisen retoriikka korostaa aktiivisuutta, osallisuutta ja yksilöllisyyttä - kuitenkin erilaisiin yhteiskunnan toimiin ja käytäntöihin osallistuva ikäihminen on usein edelleen uutinen
- ▶ Liian monet yhteiskunnan rakenteet ja instituutiot ylläpitävät ja jopa vahvistavat ikäsegregaatiota (jäykkä eläkepolitiikka, työelämän ikäsyrrjintä, digitalisaatio, asumisratkaisut jne)
- ▶ Puhe ei riitä: Esimerkiksi mielenterveyden alueella on viimeisten 20 tai 30 vuoden ajan puhuttu tarpeesta kehittää ja lisätä ikäihmisten mielenterveyspalveluita, mutta käytännössä juuri mitään ei ole tapahtunut

Toiseus osallisuuden esteenä

- ▶ ”Toiset” ovat hieman erilaisia kuin me ”normaalit” aikuiset
- ▶ Toiseuttaminen voi olla suoranaista syrjintää mutta se piiloutuu usein myös hyvää tarkoittaviin retoriikkoihin, käytäntöihin ja vuorovaikutustapoihin
- ▶ Toiseuttaminen mahdollistaa pahimmillaan hoitamatta jättämistä, välinpitämättömyyttä ja syrjintää

Toiseuttaminen, ikä ja toimintakyky

- ▶ Niin sanottua kolmatta ikää luonnehtii työelämästä lainattu ”kiireen eetos”, jossa pääpaino on aktiivisuudessa, fyysisessä harjoittelussa, matkustamisessa, itsestä huolehtimisessa ja hyvinvointiasioissa, mutta josta usein puuttuu yksi osallisuuden tärkeimmistä ulottuvuuksista: kokemus tarpeellisuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon
- ▶ Erityisen räikeänä toiseuttaminen näkyy suhteessa ns. neljänteen ikään eli ”varsinaiseen vanhuuteen”

Ikääntymiseen liittyviä toiseuttamisen tapoja

- ▶ Stereopyypittely ja luokittelu
- ▶ Lapsellistaminen
- ▶ Näennäisarvostaminen
- ▶ Naurettavaksi tekeminen
- ▶ Estetisoiminen
- ▶ Eksotisoiminen
- ▶ Toisen puolesta tietäminen

Milloin ja miten syntyisi kunnollista dialogia eri ikäryhmien kesken?

- ▶ Olemisen merkityksen kannalta tärkeintä on eettinen suhde Toiseen, ja tämän suhteen erityislaadun vuoksi yritys palauttaa Toinen tietävän subjektin ymmärrykseen on itse asiassa inhimillisen olemassaolon merkityksen mitätöimistä.
- ▶ Riikka Jokinen: Tietämättömyyden etiikka, 1997 - Emmanuel Levinasin ajatuksia